

РАЗОМ НАЄЙНЕМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Ав – Елул 5786

серпень 2026

№8(296)

Рош га-Шана, Йом Кіпур і Суккот

Єврейське свято Рош га-Шана відзначають на честь створення світу. Воно символізує початок нового року та завершення року, що минає. Згідно з єврейською традицією, у дні Рош га-Шана Вс-вишній визначає долю кожної людини в наступному році: кому жити, а кому померти, на кого чекає спокій, а на кого – поневіряння, кому судилося благополуччя, а кому – випробування, хто житиме в бідності, а хто – у достатку. Щира віра в те, що Вс-вишній бажає людям добра й добробуту, перетворює цей день на світле свято надії. У цей час євреям належить проаналізувати свої вчинки за весь попередній рік і духовно підготуватися до року, що настає. Розмірковуючи про майбутнє, люди просять миру, злагоди, здоров'я та добрих змін. Звук шофара – баранячого рогу – закликає прокинутися від духовної байдужості, зазирнути у власну душу, переосмислити прожиті роки та наповнити життя добрими справами.

Рош га-Шана святкують протягом двох днів – 1-го і 2-го числа єврейського місяця Тішрей. У 2026 році свято розпочинається ввечері 11 вересня і триває до вечора 13 вересня.

Родина збирається за святковим столом, який прикрашають традиційні страви. Кожна людина прагне, щоб новий рік став добрим і „солодким”. Саме тому до столу подають багато символічних страв, які уособлюють побажання щасливого, благополучного й повноцінного року. Залежно від місцевих традицій святкові страви можуть відрізнятися, однак майже в кожній єврейській родині подають: рибу – як символ плодючості та достатку; голову барана або риби – щоб у новому році „бути головою, а не хвостом”; нарізану кружальцями моркву, яка формою і кольором нагадує золоті монети та символізує добробут; круглу солодку халу з родзинками – щоб рік був цілісним, благополучним і здоровим; овочі та фрукти – як символ надії на щедрий урожай; яблука і мед – щоб новий рік був солодким і щасливим. На початку святкової трапези, після благословення над халою, шматочок яблука вмочують у мед і промовляють побажання доброго та солодкого року.

Капарот — нагадування про покайання і милосердя

Напередодні Йом Кіпуру в багатьох єврейських громадах існує звичай здійснювати обряд капарот. Його назва походить від єврейського слова „капара”, що означає „спокута”. Традиційно для обряду використовували півня для чоловіка та курку для жінки. Птаха обережно тримали над головою і тричі промовляли спеціальний текст із проханням про добре та мирне життя. Після цього птицю передавали нужденним або використовували для благодійної трапези. Обряд мав спонукати людину замислитися над власними вчинками, усвідомити відповідальність за них і щиро покаятися перед Йом Кіпуром. У наш час багато єврейських громад замість птиці використовують гроші. Їх також символічно тримають над головою під час читання молитви, а потім обов'язково віддають на благодійність. Такий звичай підкреслює, що підготовка до Дня спокути має виявлятися не лише у словах і молитвах, а й у конкретних добрих справах та допомозі тим, хто її потребує.

Водночас капарот не слід сприймати як магічний спосіб автоматично позбутися гріхів. Єврейська традиція наголошує: справжнє очищення можливе лише через тшуву – щире каяття, визнання помилок, виправлення заподіяної шкоди та свідоме рішення не повторювати поганих учинків. Якщо ж обряд проводять із використанням птиці, до неї необхідно ставитися дбайливо, не завдаючи страждань, адже милосердя до живих істот також є важливою вимогою Тори.

Таким чином, капарот стає ще одним кроком духовної підготовки до Йом Кіпуру – дня, коли людина постає перед Вс-вишнім із відкритим серцем, просить прощення та сподівається бути записаною до Книги життя.

Йом Кіпур – день духовного очищення

Десятого дня місяця Тішрей настає Йом Кіпур – День спокути. У 2026 році він розпочинається із заходом сонця 20 вересня і завершується після появи зірок увечері 21 вересня. За своїм характером, змістом і духовним значенням Йом Кіпур не схожий на жодне інше свято року. Перша згадка про цей день міститься в Торі. Йом Кіпур призначений для очищення людини від гріхів. Але яким чином вона може звільнитися від провин і очистити совість від поганих учинків? Лише через щире каяття, чесне зізнання перед власною совістю та Вс-вишнім. У цьому полягає особливість єврейського ставлення до гріха та його спокутування. Людина відповідальна за власні вчинки, адже їй даровано свободу вибору: як чинити і який життєвий шлях обрати. Якщо вона завдала шкоди іншому або не виконала своїх обов'язків перед Вс-вишнім, то повинна докласти зусиль, щоб виправити скоєне. Якщо провина стосується іншої людини, недостатньо лише молитися про прощення. Насамперед необхідно відшкодувати завдані збитки, щиро попросити вибачення у скривдженого і лише після цього благи Вс-вишнього про милосердя.

Коли Єрусалимський Храм у всій своїй величі стояв на горі Морія, головні події Йом Кіпуру відбувалися саме в ньому. Центральне місце посідало урочисте богослужіння, яке здійснював первосвященик. Після руйнування Храму та розсіяння єврейського народу Йом Кіпур набув особливо суворого й зосередженого характеру. Водночас він зберіг спільну форму та однаковий духовний зміст у всіх країнах діаспори й у різних єврейських громадах.

У центрі цього дня – повний піст, відмова від повсякденних справ та особливі молитви. Піст триває близько 25 годин – від заходу сонця напередодні Йом Кіпуру до появи зірок наступного вечора. У цей час утримуються від їжі, пиття, умивання та інших тілесних насолод. Водночас збереження життя і здоров'я в юдаїзмі є найвищою цінністю. Тому люди, яким постити не дозволяє стан здоров'я, повинні керуватися рекомендаціями лікаря та порадою рабина.

Увечері та протягом майже всього наступного дня євреї збираються в синагогах, де читають спеціальні молитви Йом Кіпуру. Багато людей одягаються в біле – колір духовної чистоти, оновлення та звільнення від гріха. З початком свята звичний плін життя завмирає, поступаючись місцем молитві, покайнанню та глибокому внутрішньому осмисленню.

Суккот – свято куренів і єдності

П'ятнадцятого числа місяця Тішрей починається Суккот – Свято куренів. У 2026 році в діаспорі воно розпочинається ввечері 25 вересня і триває до вечора 2 жовтня. Серед трьох великих єврейських свят, пов'язаних із Виходом із Єгипту, – Песаху, Шавуоту та Суккоту – останнє посідає особливе місце. Ці три свята називають паломницькими, адже за часів Єрусалимського Храму євреї приходили до Єрусалима, щоб принести жертви та разом відзначити святі дні.

Песах нагадує про вихід із рабства до свободи, а Шавуот – про дарування Тори на горі Синай. Ці свята безпосередньо пов'язані з визначальними подіями в історії єврейського народу.

Про Суккот у Торі сказано: „У куренях оселив Я синів Ізраїлю”. На перший погляд, життя в тимчасових оселях не було окремим дивом або подією, пам'ять про яку необхідно зберігати протягом багатьох поколінь.

Наші мудреці пояснюють, що Суккот святкують на знак вдячності Вс-вишньому за те, що під час мандрів єврейського народу пустелею його оточували й захищали Хмари Слави Творця.

Сорок років наші далекі предки жили в тимчасових оселях, прямуючи до Землі Обітованої. Вони не покладалися на міцність даху над головою, адже їх супроводжували захисні Хмари Слави, а у важкі хвилини вони сподівалися на допомогу Вс-вишнього.

Оселившись у своїй землі та збудувавши надійні будинки, євреї щороку на сім днів залишали звичні помешкання і переходили під покрівлю тимчасових куренів – суккот. Це відбувається восени, у пору дощів і негоди, щоб наголосити: людина залишає затишний дім не заради зручності, а заради виконання заповіді Вс-вишнього.

Переселяючись зі зручних осель до тимчасових куренів, ми згадуємо визволення єврейського народу з рабства, захист Вс-вишнього та Його святе провидіння. Сукка нагадує, що навіть найміцніші стіни не дають людині абсолютної безпеки, а справжня опора полягає у вірі, духовних цінностях, взаємній підтримці та добрих справах.

Чотири види рослин

На Суккот заведено виконувати заповідь про чотири види рослин – арба мінім. До них належать: арава – гілка верби; адас – гілка мирта; лулав – нерозкрита гілка фінікової пальми; етрог – плід цитрусового дерева, зовні схожий на лимон.

За традиційним тлумаченням, чотири рослини уособлюють різні типи людей, яких ми зустрічаємо у повсякденному житті. Під час молитви всі чотири види з'єднують разом, адже лише в єдності можна виконати цю заповідь.

Цей звичай містить важливе послання: єврейський народ складається з різних людей – із різними характерами, знаннями, здібностями та життєвим досвідом. Проте кожен є важливою частиною громади. Тільки об'єднавшись, підтримуючи й доповнюючи одне одного, ми здатні вистояти перед випробуваннями, зберегти свою віру, культуру та право на майбутнє.

Від оновлення — до єдності

Свята місяця Тішрей утворюють особливий духовний шлях. Рош га-Шана закликає замислитися над прожитим роком і з надією дивитися в майбутнє. Йом Кіпур навчає відповідальності, щирого каяття, прощення та виправлення помилок. Суккот повертає людині радість, нагадує про захист Вс-вишнього і силу єдності.

Ці свята допомагають нам зупинитися серед повсякденної метушні, почути голос власної совісті, попросити пробачення, відновити стосунки з близькими та відчутти себе частиною великого єврейського народу. Нехай новий 5787 рік стане роком миру, здоров'я, добрих справ і духовного оновлення, а світло єврейської традиції й надалі об'єднує покоління, зміцнює громаду та дарує віру в краще майбутнє.

За матеріалами єврейських сайтів.

Шана Това!

*Нехай вам буде записано добре
рішення суду Вс-вишнього на
наступний рік!*

Невідома Масада Голокосту

31 серпня 2026 року виповнюється 85 років від дня трагічної загибелі групи євреїв білоруського міста Мозиря. Останній день літа 1941 року став останнім днем їхнього життя.

Німецькі війська захопили Мозир 22 серпня 1941 року. На той час місто було центром Поліської області Білоруської РСР. Воно вже не було затишним дореволюційним єврейським містечком, але ще зберігало пам'ять про багатолітню історію місцевої єврейської громади.

Мешканці вже знали про переслідування та масові вбивства євреїв на окупованих територіях. До Білорусі й України доходили розповіді польських євреїв, які ще восени 1939 року втекли на схід. 24 серпня 1941 року Всесоюзне радіо транслювало мітинг представників єврейської громадськості. Видатний актор Соломон Міхоелс попереджав, що нацистський режим має намір знищити єврейський народ.

31 серпня кілька єврейських родин зібралися в будинку №19 на вулиці Пушкіна, де мешкала родина Гофштейнів. Серед присутніх були представники родин Гутманів, Зарецьких, Гофманів, Домничів і Рогінських. Нині відомі імена 32 осіб. За спогадами жителів Мозиря, які пережили окупацію, у будинку перебували від 37 до 40 людей.

Розуміючи, що на них чекає в окупованому місті, вони вирішили не віддаватися до рук нацистів. У пам'яті постала давня Масада – фортеця, захисники якої відмовилися скоритися римлянам. Мозирські євреї також кинули жереб, визначивши, хто виконає їхнє спільне рішення.

Жереб випав 19-річній Соші Гофштейн. Разом із нею загинули всі присутні – від шестирічного Шльоми Гофштейна до 81-річного Ніселя Гутмана. За переказами, в останні хвилини вони тримали в руках молитовники.

Інших євреїв Мозиря невдовзі зігнали до місцевого гетто, розташованого поблизу Ромашового Рову. Їх поступово знищували. Останнього в'язня мозирського гетто було вбито 7 січня 1942 року.

Місце, на якому не будували

Від будинку №19 залишився лише фундамент. Після війни місцеві жителі не хотіли зводити там нову оселю. Якщо до міста приїжджала людина, яка не знала минулого цього місця, їй розповідали про трагедію 31 серпня 1941 року. Після цього потенційні мешканці зазвичай шукали іншу ділянку.

Певний час у Мозирському краєзнавчому музеї існувала експозиція, присвячена загибелі єврейських родин. У ній було зазначене й місце, де стояв будинок. Згодом експозицію прибрали, і впродовж кількох десятиліть ця історія існувала переважно в усних спогадах, поступово перетворюючись для нових поколінь майже на легенду.

Боротьба Якова Гутмана за пам'ять

У 1990-х роках онук Ніселя Гутмана Яків, який на той час мешкав у Нью-Йорку, розпочав тривалу боротьбу за збереження пам'яті про свого діда та інших мозирських євреїв. Він прагнув, щоб трагедію, яку називали „Білоруською Масадою”, було належно увічнено.

У 2003 році Яків Гутман приїздив до Мозиря камінь із меморіальною дошкою. Напис івритом, англійською та білоруською мовами повідомляв, що на цьому місці планують установити пам'ятник мозирським євреям, які 31 серпня 1941 року обрали смерть замість підкорення ворогові. Ініціаторами виступили Всесвітня асоціація білоруських євреїв і проєкт зі збереження єврейської спадщини Східної Європи.

Проте вже через місяць за рішенням Мозирського міськвиконкому камінь прибрали.

Лише через сім років, після тривалого листування з Яковом Гутманом та єврейськими громадськими організаціями, а також після звернень до Олександра Лукашенка від мера ізраїльського міста Ашдод, місцева влада встановила погоджений пам'ятний знак. В Ашдоді, до речі, один із парків названо на честь героїв Мозиря.

Однак на першому офіційному камені з'явився обережний напис: „Місце загибелі мирних жителів міста Мозиря у 1941 році”. У ньому не було згадки про те, що жертвами були саме євреї. Подібне замовчування національності жертв було характерним для радянської меморіальної традиції та ще тривалий час зберігалося в пострадянському просторі.

Яків Гутман не припинив боротьби. Напередодні 70-річчя трагедії місцева влада встановила новий камінь. На ньому вже було зазначено, що саме тут загинули мозирські євреї.

Пам'ять, за яку треба боротися

Дехто дорікав Якову Гутману за надмірну наполегливість. Проте саме завдяки його багаторічним зусиллям на місці „Білоруської Масади” з'явився пам'ятний знак. Якби онук Ніселя Гутмана від 1995 року не звертався до чиновників, громадських організацій і представників різних країн, ця сторінка історії могла б залишитися без належного вшанування.

Єврейська традиція вчить не лише пам'ятати померлих, а й передавати цю пам'ять наступним поколінням. Син читає Кадіш за померлим батьком, молитву Ізкор промовляють чотири рази на рік, а імена загиблих зберігають у родинних розповідях, книгах і на меморіальних знаках.

Іноді за право назвати жертв своїми іменами доводиться боротися роками. Але ця боротьба необхідна, адже забуття нерідко починається з одного вилученого слова, демонтованої експозиції або безіменного напису про „мирних жителів”.

Трагедія мозирських євреїв нагадує: пам'ять не існує сама по собі – її зберігають люди. Поки звучать імена загиблих, поки їхню історію розповідають дітям і онукам, вони не перетворюються на безликі цифри. Наш обов'язок – берегти правду про Голокост, протистояти її замовчуванню та зробити все, щоб подібне ніколи не повторилося.

Нісель Гутман.

Людина, яка подарувала дітям Вінні-Пуха і країну Уявляндію

Ім'я Бориса Заходера знайоме багатьом із раннього дитинства. Його веселі вірші, дотепні казки та незвичайні персонажі легко запам'ятовувалися, пробуджували фантазію і непомітно вчили доброти. Він був переконаний: для дітей потрібно писати не простіше, а краще, ніж для дорослих. Саме тому дитячу літературу Захoder ставив поряд із найкращими творами світової класики.

Борис Володимирович Захoder народився 9 вересня 1918 року в місті Кагул у Бессарабії – нині це територія Молдови. Його батько Володимир був юристом, а мати Поліна, у дівочтві Герценштейн, займалася перекладами. Саме вона познайомила сина із зарубіжною літературою і значною мірою вплинула на його майбутнє захоплення мовами та перекладацькою працею.

Родина Заходера мала глибоке єврейське коріння. Дід письменника, Борух Бер-Залманович Захoder, служив казенним рабином у Нижньому Новгороді та Володимирі. Він був освіченою людиною, писав статті російською мовою та їдишем, співпрацював із газетами, листувався з відомим письменником Володимиром Короленком. Атмосфера поваги до книжки, освіти й слова, що панувала в родині, безперечно, позначилася на формуванні майбутнього літератора.

Дитячі роки Бориса минули в Одесі, а згодом – у Москві. Він ріс тихим і вразливим хлопчиком. Одного разу семирічний Борис, обравшись на батьків, навіть утік із дому. Його швидко знайшли, проте не сварили й не покарали. Можливо, саме ця родина делікатність допомогла зберегти в ньому тонке розуміння дитячих переживань, яке згодом стало однією з найважливіших рис його творчості.

Юнаком Захoder здобув музичну освіту. Особливо любив твори Фредеріка Шопена та Людвіга ван Бетховена. Музика вплинула і на його поезію: вірші письменника вирізняються виразним ритмом, мелодійністю та майже пісенною легкістю.

Водночас майбутній літератор захоплювався природознавством: досліджував рослини, проводив досліди та мріяв про наукову діяльність. Після закінчення школи він вступив на біологічний факультет Московського університету. Проте невдовзі зрозумів, що справжнім його покликанням є література, і 1938 року став студентом Літературного інституту. Тоді ж у пресі з'явився його перші вірші, хоча через невеликий наклад видання вони залишилися майже непоміченими.

Навчання перервали війни. Захoder працював фронтовим журналістом під час радянсько-фінської та Другої світової воєн. У 1944

році його нагородили медаллю „За бойові заслуги“. Лише 1947 року він зміг закінчити Літературний інститут – причому з відзнакою.

Того самого року в журналі „Затейник“ було надруковано його дитячий вірш „Морський бій“. Тоді ж Захoder написав знамениту казку „Літера „Я““. Твір схвально оцінив відомий дитячий письменник Лев Кассіль, однак видавці не поспішали його друкувати. Казка пролежала в редакційних шухлядах близько восьми років.

Літературні невдачі не змусили Заходера відмовитися від творчості. Щоб заробляти на життя, він працював у видавництві „Іноземна література“, перекладаючи твори інших авторів, іноді без зазначення власного імені. Уже тоді виявилася його дивовижна здатність не просто передавати зміст оригіналу, а відтворювати його стиль, гумор, ритм і мовні відтінки.

У 1950-х роках він перекладав твори Анни Зегерс, Карела Чапека, Юліана Тувіма, Яна Грабовського та інших письменників. Деякі переклади виходили під псевдонімом Б. Володін.

У цей непростий період Захoder знайшов і доволі незвичайний спосіб заробітку – розводив акваріумних рибок. У маленькій кімнаті московської комунальної квартири стояли 24 акваріуми. Письменник вирощував барбусів, молінезій, цихлід і перликових гурами, а потім продавав їх на пташиному ринку. Захоплення живою природою збереглося в нього ще з юнацьких років і нерідко відбивалося у творах для дітей.

У середині 1950-х років нарешті побачила світ „Літера „Я““, а також перша книжка письменника – „На задній парті“. Її тепло зустрів Корній Чуковський, уже визнаний класик дитячої літератури. У 1958 році Бориса Заходера прийняли до Спілки письменників, і відтоді його твори почали виходити дедалі частіше.

Юні читачі полюбили його за гумор, мовну винахідливість і вміння говорити про серйозне легко та дотепно. Одне за одним з'являлися видання „Чотириногі помічники“, „Кит і кіт“, „Хто на кого схожий“, „Пташина школа“, „Волохата абетка“, „Що найкрасивіше“, „Моя Уявляндія“, „Острів Десьтам“ та інші. Книжки Заходера передавали від старших дітей молодшим, а згодом – від батьків їхнім синам і донькам.

Окрему сторінку його творчості становлять переклади й літературні перекази зарубіжних казок. Саме завдяки Захoderу мільйони читачів познайомилися з героями Алана Олександра Мілна, Льюїса Керролла, Астрід Ліндгрен, Джеймса Баррі та інших видатних авторів.

до іншої культурної традиції. Саме так з'явилися знамениті пихкалки, бурчалки та інші словесні витівки Вінні-Пуха. Тому цю роботу часто називають не звичайним перекладом, а авторським переказом або співтворчістю з англійським письменником.

Зовсім інакше склалися його стосунки з „Алісою у Країні див“ Льюїса Керролла. Спочатку книжка не подобалася Захoderу, тому він кілька разів відмовлявся від роботи над нею. Проте 1968 року все ж узаявся до перекладу. Через три роки читачі журналу „Піонер“ познайомилися з його версією пригод Аліси.

Власної прози Захoder писав порівняно небагато. Йому було цікавіше працювати з уже створеними сюжетами, відкриваючи в них нові значення і надаючи героям особливого звучання. Він не приховував творчої свободи й наголошував, що перекладач дитячої книжки повинен передати не лише слова, а й гру, настрої та уяву автора.

Борис Захoder помер 7 листопада 2000 року, залишивши по собі величезну літературну спадщину. Його життя не завжди було легким: визнання прийшло не одразу, а шлях до читача пролягав через відмови, матеріальні труднощі й багаторічну наполегливу працю. Проте письменник зумів зберегти головне – дитячу здатність дивуватися світові.

Саме тому його книжки й сьогодні читають із задоволенням. Захoder не просто переклав Вінні-Пуха чи познайомив читачів з Алісою. Він створив особливу літературну країну, де слова граються, тварини розмірковують, абетка оживає, а уява допомагає побачити незвичайне навіть у звичайнісіньких речах.

Анна Бок.

Навіщо робити добрі справи?

Навіщо робити добрі справи й жити по совісті, якщо зрештою ми все одно потрапимо до Раю? Згідно з єврейською традицією, пекло не є вічним – за рідкісними винятками. Тож навіщо нам докладати зусиль? Якщо ми грішили, то побудемо в пеклі місяць-другий, а потім підемо до Раю.

Передусім необхідно пам'ятати, що справжнє бажання Вс-вишнього – творити добро, і саме для цього було створено світ. Творець не позбавляє винагороди жодне створіння – навіть за добре слово чи праведний намір.

Справді, страждання і навіть сам відхід із цього світу слугують спокутуванням найтяжчих гріхів. Тому віруючій людині слід приймати труднощі з любов'ю, усвідомлюючи, що вони послані заради блага та зміцнення душі. Важливо розуміти: навіть ті духовні випробування, які ми називаємо карою після смерті, – це не помста, а процес очищення, що дозволяє Б-жій іскрі повернутися до свого Джерела.

Справедливість Творця виявляється в тому, що праведники успадковують вічне блаженство, а ті, хто збився зі шляху, проходять обмежене в часі очищення, яке відповідає їхнім вчинкам, після чого також отримують свою частку у вічності.

Лише ті нечисленні люди, які свідомо повстали проти волі Творця, „кинули Йому виклик“, ризикують назавжди втратити зв'язок із Ним. Однак Вс-вишній зі Своєї милості дає нам безліч можливостей для виправлення, зокрема й кругобіг душ, аби жодна душа не загинула безповоротно.

Проте важливо зрозуміти, що Майбутній світ – це не просто якийсь палац, до якого головне потрапити, а там уже всі сидять разом. Майбутній світ – це місце винагороди, де кожен отримує особливу нагороду, призначену саме йому, – відповідно до того, як він прожив своє життя, скільки заповідей виконав і скільки гріхів учинив.

Тому той, хто грішив або не надто старався виконувати волю Вс-вишнього, навіть якщо потрапить до Раю, не отримає винагороди праведника. Можливо, він відчуватиме задріт до тих, хто опиниться в Раю вище за нього. Тож варто використати весь час, відведений нам у цьому світі, щоб заслужити якомога більшу винагороду для вічного життя.

Хафец Хаїм у своїх численних працях часто звертався до образу ярмарку, щоб читач міг не лише зрозуміти, а й серцем відчути справжнє становище людини в цьому світі та пробудитися духовно.

У своїй книзі „Хомат га-Дат“ – у сьомому розділі – він наводить вірш: „Згадай дні давнини, поміркуй про роки всіх поколінь“ (Дварім, 32:7). Тлумачачи його, Хафец Хаїм розповідає притчу про купця, добробут і успіх якого цілковито залежали від щорічного торговельного ярмарку. Цей купець місяцями чекав на заповітні дні й готувався до них із великою ретельністю. Коли ж ярмарок відкривався, він настільки поринав у справи, що майже не знаходив часу на їжу та сон, присвячуючи кожну хвилину торгівлі, щоб забезпечити себе на весь рік.

Одного разу він узів із собою сина, аби той навчався мистецтва ведення справ. Однак юнак, потрапивши на ярмарок, не виявив належної старанності. Замість того щоб займатися торгівлею, він проводив час у неробстві, насолоджуючись

Національний алефбет

їжею, напам'ять та іншими задоволеннями. Побачивши це, батько з гнівом наставляв його: „Сину мій, схаменися! Незабаром ворота ярмарку зачиняться, і якщо ти не докладеш зусиль зараз, то залишишся ні з чим“.

Так само й наші душі, перебуваючи у вищих світах, бачать праведників, які піднімаються із цього світу з багатим вантажем Тори та добрих справ. У цю мить душі сповнюються великим прагненням спуститися до цього світу, щоб самим удостоїтися виконання заповідей.

Однак, опинившись у матеріальному світі, людина нерідко забуває про мету свого приходу. Захоплюючись швидкоплинними радощами й тілесними насолодами, вона втрачає з поля зору головне – ту „справу“, тобто здобуття духовних цінностей, заради якої душу було послано на землю...

Ця притча нагадує нам, що час нашого перебування тут обмежений, а справжня мудрість полягає в тому, щоб використовувати кожну мить для накопичення вічного надбання.

рабин Моше Аксельрод.

Таємниця дванадцяти колін Ізраїлю

Звільнившись із єгипетського рабства та вирушивши в пустелю, єврейський народ не був просто натовпом людей, які зібралися разом і рухалися в одному напрямку. У ньому зберігалися чітка структура та ієрархія.

Цим поділом євреї завдячують своєму праотцю Якову, який отримав від Вс-вишнього ще одне ім'я – Ізраїль. Саме від нього походять дванадцять колін Ізраїлю. Відомо, що цей поділ неухильно зберігався аж до приходу євреїв у Землю Ізраїль, де кожне з дванадцяти колін отримало власну територію. Єдиним винятком стали священнослужителі-левіти, які не мали окремого земельного наділу, проте могли оселитися на територіях інших колін.

Поділ на коліна походить від дванадцяти синів Якова. За звичаєм подвійна частка спадщини мала дістатися первістку Реувену, народженому праматір'ю Леею. Однак обставини склалися так, що цей статус перейшов до Йосефа – сина Рахелі. Саме його сини, Ефраїм і Менаше, стали родоначальниками двох окремих колін.

Водночас рахунок колін мав певні особливості. Коли левітів зараховували до дванадцяти колін, нащадків Йосефа розглядали як одне ціле. В інших випадках Ефраїм і Менаше вважалися двома окремими колінами, тоді як левіти, які не мали власного земельного наділу, не включалися до загального територіального поділу.

Кожне з колін Ізраїлю отримало певні настанови щодо пересування пустелею та мало власне місце в похідному порядку. Очільник кожного коліна мав особливий знак – власний стяг. Орієнтуючись на нього, євреї зберігали порядок під час руху.

Колір стяга обирався не випадково. Він відповідав кольору дорожочіного каменя на нагруднику первосвященника Аарона – хошен, або хошен мішпат – „нагрудник суду“ чи „нагрудник правосуддя“. Він був однією з найважливіших частин облачення первосвященника, описаного в Книзі Вихід (розділ 28).

Основні особливості хошена: мав квадратну форму, складену вдвічі; виготовлявся із золота, синьої, пурпурової та червоної ниток і тонкого льону; на ньому були закріплені 12 дорожочіних каменів, розташованих у чотирі ряди по три; на кожному камені було виکارовано ім'я одного з дванадцяти колін Ізраїлевих; хошен кріпився до ефода золотими ланцюжками та шнурами. Ефод – це безрукавний верхній одяг або короткий фартух із на-

грудною та спинною частинами, який з'єднувалися на плечах. Він підперізувався багато оздобленим поясом.

Усередині хошена містилися урім і туммім – священні предмети, за допомогою яких первосвященик звертався до Б-га, коли потрібно було отримати відповідь у важливих питаннях.

Хошен мав не лише декоративне, а й глибоке символічне значення: він уособлював те, що первосвященик „носив імена синів Ізраїлю на своєму серці“ перед Б-гом під час служіння. Цікаво, що згодом цю особливість використовували правителі різних держав, які прагнули мати прапори неповторних кольорів.

Якими ж були стяги колін Ізраїлю?

Каменем коліна Реувена вважався рубін, тому його червоний стяг прикрашаво зображення мандрагори.

Коліно Шимона обрало своїм каменем топаз. На його зеленому стязі було зображено місто Шхем.

Коліну Леві відповідав смарагд, однак на його стязі в однакових пропорціях поєднувалися три кольори: червоний, білий і чорний. Оскільки левіти були коліном священнослужителів, на їхньому прапорі зображували урім і туммім, оздоблені дорожочіним камінням.

Карбункул відповідав коліну Єгуди. На блакитному тлі його стягу красувалося зображення лева.

Каменем коліна Іссахара був сафір. На його темно-синьому стязі зображували сонце й місяць.

Для коліна Звулуна було обрано алмаз. Йому відповідав білий стяг із зображенням корабля.

Опал був каменем коліна Дана. Тому його стяг, як і в Іссахара, мав темно-синій колір, але на ньому була зображена змія.

Агат вважався каменем коліна Гада. Його стяг мав біло-чорне тло, на якому зображувався табір Ізраїлю.

Коліно Нафтаї пов'язували з аметистом. На його світло-червоному прапорі було зображено лань.

Хризоліт був каменем коліна Ашера. Його стяг прикрашало зображення оливкового дерева.

Каменем коліна Йосефа вважався онікс, тому обидва його сини отримали прапор чорного кольору. Відмінність полягала в тому, що на стязі Ефраїма зображувався бик, а на прапорі Менаше – антилопа.

Найоригінальніше виглядав стяг Біньяміна – наймолодшого із

синів Якова. Його коліно пов'язували з яшмою, а прапор складався з поєднання дванадцяти кольорів і був прикрашений зображенням вовка.

Після приходу до Землі Ізраїлю кожне коліно, крім левітів, отримало власний наділ, на якому й оселилося. Однак після ассирійського завоювання ситуація різко змінилася. Ассирійці полонили представників десяти колін, які мешкали в північних областях Ізраїлю. Згодом вони розчинилися серед інших народів, і сьогодні практично неможливо достеменно встановити, куди саме вони зникли.

Минули століття, але таємниця десяти зниклих колін Ізраїлю й досі не дає спокою дослідникам. Науковці висували різноманітні, часом доволі незвичайні припущення, шукають сліди загублених колін у різних кутках світу, проте ніхто не може навести цілком переконливих доказів.

Існує припущення, що частина представників зниклих колін могла повернутися до Юдеї ще в давнину, однак прямих підтверджень цього немає. Поширеною є думка, що після ассирійського завоювання населення Юдеї складалося переважно з нащадків колін Біньяміна, Єгуди та Леві.

Нині з відносною точністю можна визначити лише деяких нащадків коліна Леві – передусім тому, що в єврейській традиції вони мали особливий статус. Із левітським або священницьким походженням часто пов'язують такі прізвища, як Коган, Коен, Левінсон, Левіт і Леві. Водночас саме прізвище не може бути беззаперечним доказом належності до певного коліна: важливе значення має родинна традиція, яку батьки передавали дітям.

Із представниками інших колін Ізраїлю ситуація набагато складніша. Практично ніхто із сучасних євреїв не може достеменно назвати коліно, до якого належали його предки. Лише невелика кількість родин вважає себе безпосередніми нащадками царя Давида, а отже, пов'язує своє походження з коліном Єгуди.

Існують також певні групи людей, які називають себе нащадками одного з колін Ізраїлю. Як доказ вони наводять давні перекази й традиції, що протягом багатьох поколінь зберігалися в їхньому середовищі. Зазвичай такого зв'язку недостатньо для однозначного підтвердження єврейського походження. Проте в окремих випадках ці перекази враховують під час розгляду питання про приєднання до єврейського народу після проходження гіюру – прийняття юдаїзму.

Анна Бок.

Щороку колишні учні школи Анни Ессінгер збираються в Банс-Корті, щоб ушанувати пам'ять цієї надзвичайної жінки. У 1933 р. Анна очолювала приватну школу в Німеччині й змогла вивезти до Великої Британії 66 своїх вихованців, 65 із яких були єврейськими дітьми. Це була велика група дітей віком від трьох до сімнадцяти років. Разом зі своїми сестрами та двома іншими вчителями їй вдалося здійснити майже неможливе. Зухвала втеча цілої школи з-під самого носа нацистів стала справжнім дивом порятунку дітей і подвигом однієї непримітної жінки...

Анні Ессінгер знадобилося шість місяців, щоб розробити й здійснити блискучий план втечі всієї школи з нацистської Німеччини. Вирішальний день настав 5 жовтня 1933 р. Того дня найбільш довірені співробітники 54-річної директорки розосередилися у трьох різних місцях Німеччини. Батьки й діти спокійно дісталися заздалегідь визначених залізничних станцій, розташованих уздовж трьох основних маршрутів виїзду з країни.

Учитель релігієзнавства Мартін Шварц непомітно забирав по одній дитині на кожній станції вздовж Рейну, рухаючись із Базеля. Сестра Анни, шкільна медсестра Паула Ессінгер, вирушила з Мюнхена до Геррлінгена, а потім – до Штутгарта й Мангайма, дорогою також збираючи учнів. Ганна Бергас, яка викладала англійську, французьку мови та історію мистецтв, провела останню групу через північну Німеччину.

Усі чудово усвідомлювали, наскільки це небезпечно і чим вони ризикують. До того ж в операції було задіяно надто багато людей: працівники школи, діти та їхні батьки. Якби бодай хтось із них проговорився, страшно уявити, що могло б статися. Страх переслідував утікачів щосекунди. Тривожні думки не давали спокою. А що, як головорізи в коричневих сорочках увірвуться до потягів? А раптом гестапо вже знає про плани Анни й зупинить усіх на кордоні?

У своїх мемуарах Ганна Бергас згадує, як прибула на берлінську станцію „Зоологічний сад“, де на неї чекали десятеро хлопчиків і дівчаток. Це була доволі велика й різноманітна група. Завдання виявилось нелегким: усе мало виглядати як звичайна шкільна подорож. На станцію попрощатися прийшли лише кілька батьків, щоб не викликати підозр. Брати із собою багато речей було не можна. Прощання було дуже стриманим. Учителі вєсь час хотілося обійняти свою матір, яка також прийшла її провести. Вона не знала, чи побачаться вони коли-небудь знову.

Усім довелося цілком довіритися „Танте“, або тітці Анні, як називали її учні. Саме вона заснувала школу, розробила та втілила план порятунку з нацистських лещат. Віра, любов і незламна воля цієї простої молодої жінки непримітної зовнішності допомогли врятувати від ітлерівського режиму життя десятків дітей.

Висока рудоволоса Анна народилася 15 вересня 1879 р. у світській німецько-єврейській родині в Ульмі, на півдні Німеччини. Вона була найстаршою з дев'яти дітей і змалку звикла допомагати матері піклуватися про братів і сестер. Від юних років Анна була привчена до самовідданої праці. Власними силами вона оплатила собі блискучу освіту. Навчалася у Віконсинському університеті в Медисоні, США, де здобула ступені бакалавра й магістра. Жінку надихали демократичні свободи Америки та її система освіти, яку вона вважала дуже прогресивною.

Анна Ессінгер прожила у Сполучених Штатах майже двадцять років. До рідної Німеччини повернулася вже після Першої світової війни. У 1926 р. відкрила власну школу. У її навчальному закладі відмовилися від традиційного німецького підходу до освіти, заснованого на суворій дисципліні та жорстких покараннях. Натомість у прогресивній неконфесійній школі-інтернаті кож-

Представники єврейського народу століттями жили в діаспорі. Це сприяло формуванню локальних громад, об'єднаних спільними мовою, культурою та особливостями одягу.

Найчисленнішою такою групою нині вважаються ашкенази – євреї, предки яких у Середньовіччі жили на німецькомовних землях. Згодом вони розселилися по всьому світу, але зберегли мовні та культурні особливості, а також прізвища, характерні для Центральної та Східної Європи.

Оселившись серед інших народів – на українських, білоруських, польських і російських землях, – ашкенази тривалий час жили доволі замкненими громадами. Завдяки цьому в їхньому середовищі зберігався їдиш – рідна мова східноєвропейських євреїв. Вона сформувалася переважно на основі середньовісньонімецьких діалектів, увірававши чимало слів і мовних елементів з івриту, арамейської та слов'янських мов.

Протягом століть євреї спілкувалися своєю мовою, тому в їхній вимові іншими мовами нерідко зберігалися певні особливості. В англломовному середовищі могли звертати увагу на своєрідну ви-

мову шиплячих звуків, а носії російської чи французької мов – на особливу вимову звука „р“.

У єврейській лексикі було чимало слів і висловів, які використовувалися як особливі поняття, стали звороти, привітання, вигуки, жарти й навіть лайливі слова. Серед них – „азохен вей“, „поц“, „таки так“, „мазл тов“, „ой вей“, „шлімазл“, „вейз мір“ та багато інших.

У їдиші є слово „таке“ з наголосом на першому складі. Воно означає „справді“, „дійсно“, „безумовно“, „саме так“. У слов'янських мовах існує схоже за звучанням і значенням слово „таки“, що сприяло поширенню цього їдишського мовного звороту. Особливо популярним він став серед євреїв Одеси, мовлення яких перебувало під сильним впливом української та російської мов.

В українській мові частка „таки“ може вживатися окремо або приєднуватися до дієслів та інших частин мови: „Сара таки вийшла заміж за Абрама“, „Мойша таки гарна людина“. Проте „таки“, що

Подвиг Анни Ессінгер

на дитина перебувала в центрі уваги.

Тут підтримували природну дитячу допитливість і творчий потенціал. Анна часто цитувала англійського письменника та філософа Джона Раскіна: „Уся мета справжньої освіти полягає в тому, щоб зробити людей не лише працьовитими, а й навчити їх любити працю; не просто дати знання, а прищепити любов до них; не просто виховати чистоту, а навчити любити її; не просто бути справедливими, а прагнути справедливості“.

Анна вважала, що навчання дітей практичних навичок потрібно приділяти значно більше уваги, ніж академічним досягненням. На її думку, діти мали вчитися робити власний внесок у життя суспільства: наприклад, допомагати батькам удома, доглядати сад, готувати їжу та прибирати. Усі вихованці Анни згадували, що в школі панувала неповторна атмосфера – справжня свобода самовираження.

Там розвивали інтелектуальну допитливість, утверджували авторитет без насильства, прищеплювали повагу й солідарність, захочували сміливість мислити самостійно. Усе це разом із вивченням різних наук, іноземних мов і заняттями спортом подарувало дітям не лише прекрасну освіту, а й по-справжньому щасливе дитинство. Це була вже не просто школа, а справжня родина.

Усе було надто добре, щоб тривати довго. До влади прийшов Адольф Гітлер. Анна почала побоюватися, що справа всього її життя опинилася під загрозою. Вона читала „Майн кампф“ і передбачала, що Гітлер занурить Німеччину в темряву. Це була чорна бездонна прірва, у якій не залишиться місця свободі думки й самовираження, а можливо, і самому життю. У січні 1933 літній президент Німеччини призначив Гітлера рейхсканцлером.

У березні того самого року Закон про надзвичайні повноваження перетворив його на всевладного диктатора. Через кілька днів Анні наказали підняти прапор зі свастики над школою в Геррлінгені. Обурена до глибини душі, вона влаштувала одноосібний протест. Анна терміново організувала для учнів триденний похід і лише тоді, коли у школі нікого не залишилося, підняла нацистський прапор.

Свастика над Геррлінгеном остаточно переконала Анну, що ані вона, ані її учні не мають майбутнього в ітлерівській Німеччині. Країна перестала бути місцем, де можна було спокійно виховувати дітей у дусі чесності та свободи. Анна щиро вірила, що можна жити інакше – вільно мислити, ставити запитання, відкрито говорити й не озиратися, жити без страху. Тепер Ессінгер бачила, як брехню перетворювали на правду, а чорне називали білим. Вона вирішила, що настав час діяти.

Якби нацисти дізналися про план втечі, могло б статися неоправдане. Директорка бачила, як на подібні заклади накладали фінансові санкції або взагалі рекувізували їх для „Гітлерюгенду“ – нацистської молодіжної організації. Усе висіло на волосині. Анна почала подорожувати Європою, шукаючи нове місце для своєї школи. Ніде не було спокійно. Наприкінці весни 1933 р. Ессінгер отримала підтримку у Великій Британії. Там знайшлися люди, готові зібрати кошти й відшукати для школи відповідне приміщення.

Анна активно працювала над утіленням свого плану. Вона провела багато розмов із батьками учнів, пояснюючи їм ситуацію. Тим часом на центральній площі Ульма палили книжки, написані вченими єврейського походження. Нещадне полум'я поглинало безцінні праці та відкриття Альберта Ейнштейна, Зигмунда Фрейда й Карла Маркса.

Чому євреї кажуть „таки так“?

прийшло з їдишу, вживається ще вільніше: воно може стояти перед словом або після нього. Прикладами є вислови „таки так“, „таки ні“, „таки дав“, „таки ти“ тощо.

В інтернаціональній Одесі, яка подарувала світові багато колоритних висловів і характерних слів, зворот із часткою „таки“ набув особливого поширення. Вислів „таки так“, поряд із відомими фразами „я маю вам дещо сказати“, „аж двічі“, „двічі сміюся“, „не робіть мені нерви“ та словами „ой-вей“, „шазз“, „же ж“, став упізнаваною частиною одеського мовлення.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. така манера розмовляти була характерною для багатьох одеських євреїв. Вона зберігалася й після Другої світової війни, особливо серед людей старшого покоління. Одесити єврейського походження посідали помітне місце в радянському культурному середовищі. Звідси й виник стереотип, нібито майже всі мешканці цього приморського міста за-

замість звичайного „так“ неодмінно говорять „таки так“. Насправді ж спочатку цей вислів був властивий передусім мовленню одеських євреїв.

З часом зворот „таки так“ іноді почали використовувати як жартиливий натяк на єврейське походження людини. Характерним прикладом є речення: „Іванов, попри прізвище, таки так“.

Минали роки, і для багатьох радянських євреїв, зокрема тих, хто жив в Одесі, рідною стала російська мова. Чимало їдишських слів поступово відійшли в минуле. Їх уживали або для підкреслення свого єврейського походження, або в гумористичному чи іронічному контексті. Нині значна частина єврейського населення залишила Одесу, тому й вислів „таки так“ можна почути набагато рідше.

Водночас особлива атмосфера цього приморського міста, відомого на всьому пострадянському просторі, вплинула й на мовлення його неєврейських мешканців. Вони також часом уживають слова та вислови, що прийшли з їдишу. Саме тому „таки так“ і сьогодні можна почути в Одесі від людей різного походження.

Мауша Лев.

Фінське селище „Яд га-Шмоне” поблизу Єрусалима

До 1809 р. євреїв у Фінляндії практично не було. Відповідно до чинних на той час шведських законів, їм заборонялося оселятися на фінських землях. Однак у 1840-х роках єврейським кантоністам, призваним до російської армії згідно із законом 1827 р., дозволили після завершення служби залишатися у Фінляндії. Так тут з'явилися перші постійні єврейські мешканці. Оселялися їм дозволялося лише в трьох містах – Гельсінкі, Турку та Выборзі, а займатися вони могли переважно торгівлею вживаним одягом.

На початку XX ст. у Фінляндії виникли сіоністські організації, розпочався збір коштів для Єврейського національного фонду „Керен Каемет ле-Ісраель“, було засновано спортивне товариство „Маккабі“. А 1908 р. у країні з'явилася організація „Друзі Ізраїлю“, яка проголосила своєю метою „духовне та фізичне відродження Ізраїлю“.

1 вересня 1939 р. розпочалася Друга світова війна. Німеччина та Радянський Союз розділили територію Польщі. Радянська газета „Правда“ опублікувала статтю „Блазень гороховий на посаді прем'єра“, спрямовану проти очільника уряду Фінляндії. Невдовзі радянські війська вторглися на фінську територію. До лав фінської армії було мобілізовано близько 350 єврейських солдатів та офіцерів – практично всіх чоловіків громади, які досягли призовного віку.

У липні 1942 р. до Фінляндії прибув рейхсфюрер СС Генріх Гімлер. Метою його візиту було домогтися згоди фінської влади на депортацію фінських євреїв до нацистських таборів смерті. Нацистське керівництво розраховувало, що Фінляндія, як і деякі інші окуповані або союзні Німеччині держави, погодиться долучитися до переслідування та знищення єврейського населення.

Однак у Фінляндії нацисти зіткнулися з рішучою відмовою. Головно-

командувач фінської армії маршал Карл Густав Маннергейм заявив членам уряду: „З моєї армії не заберуть жодного єврейського солдата, щоб передати його Німеччині. Хіба що через мій труп. Не може бути й мови про видану рідних і близьких моїх військовослужбовців“.

Постать маршала Маннергейма – одного з небагатьох державних і військових керівників Європи, які відмовилися співпрацювати з нацистами у здійсненні так званого „остаточного розв'язання єврейського питання“, – заслуговує на особливу увагу. Водночас звання Праведника народів світу йому досі не присвоєно.

Маннергейм рішуче виступав проти антисемітизму ще тоді, коли служив генералом російської армії. Відомий такий епізод. Під час Першої світової війни, 1915 р., коли російська армія зазнавала тяжких втрат, антисеміти почали звинувачувати євреїв у военных поражениях у Галичині, Польщі та Прибалтиці. Російське командування видало таємний наказ про депортацію єврейського населення з прифронтової смуги. Виселення супроводжувалося насильством, пограбуванням майна та численними злочинами проти мирних мешканців.

Генерал-майор барон Маннергейм, який на той час командував 12-ю кавалерійською дивізією, відмовився виконувати цей злочинний наказ. За свідченнями очевидців, він наказав старшому ад'ютантові дивізії заховати „цілком таємну“ директиву якомога далі: „Це не наказ, а дурість. Сховайте його подалі від очей офіцерів. Візувати його ми не будемо“.

Ставлення Маннергейма до євреїв різко контрастувало з антисемітськими настроями, поширеними серед частини вищого командування російської армії. Зокрема, генералові Олексію Брусилову приписують жорстоку антисемітську відповідь на прохання головно-

чи про акт непокорі, що готувався.

Через два тижні після гітлерівського мітингу Анна, дванадцятіро вчителів її школи та учні почали втілювати план втечі до Англії. Підготовка Ессінгер була ретельною, але все могло зруйнуватися в одну мить через будь-яке необережне слово чи жест. Адже про ситуацію знала величезна кількість людей. Учні вирушали в дорогу невеликими групами. Напруження було надзвичайним. На кожній станції Анна пильно вдивлялася в будівлі й обличчя людей, очікуючи небезпеки. На диво, операція пройшла бездоганно.

Групи учнів у супроводі вчителів возз'єдналися в порту Остенде в Бельгії. Звідти вони переправилися до Дувра. Там тітка Анна посадила всіх своїх підопічних у три червоні автобуси, і вони вирушили мальовничою сільською місцевістю. Автобуси зупинилися біля вишуканого маєтку, який незабаром став відомий як школа Банс-Корт. Справу було зроблено – діти опинилися в безпеці.

Проте, як з'ясувалося, це був лише початок. Згодом із Німеччини подібним способом вивезли ще сотні дітей. Із часом почали прибувати діти-біженці з Австрії, Чехословаччини та Польщі. Батьки намагалися відправити їх якомога далі від небезпеки нацистського режиму. Після війни більшість цих дітей залишилися сиротами. Багато хто не знав, що сталося з його рідними. Лише одиницям вдалося пережити гетто й концентраційні табори та знову зустрітися зі своїми дітьми.

Усі ці діти були налякані й душевно травмовані. Анна Ессінгер прагнула створити для них у Банс-Корті не лише атмосферу безпеки та щастя. Вона намагалася створити дім, у якому діти могли б подолати душевні травми й знову відчувати бажання жити далі. Жінка докладала всіх зусиль, щоб навчити вихованців їти шляхом, який віддалить їх від болю та ненависті й приведе до зцілення та любові. Дітей тут любили й успішно підтримували. Школа стала для них родиною. Навіть через багато років вони зі сльозами вдячності згадували свого ангела – тітку Анну.

Здоров'я Ессінгер стрімко погіршувалося. Знайти людину, яка могла б її замінити, так і не вдалося. У 1948 р. школа неохоче зачинила свої двері. Анна майже повністю втратила зір і жила в Банс-Корті усамітнено. До самої смерті вона продовжувала отримувати зворушливі листи з усього світу від своїх колишніх учнів. Ті, хто залишився у Великій Британії, часто її навідували.

Анна Ессінгер померла 30 травня 1960 р. Вона встигла побачити, яких значних успіхів у житті досягли її вихованці. Найголовніше, що зробила тітка Анна, – подарувала врятованим нею дітям не лише життя, а й дещо не менш важливе – любов.

Kulturologia.

го військового лікаря придбати тварин для медичних дослідів, покликаних допомогти пораненим, командував відповідь: „Візьми ж&дів, я їх все одно розстріляю“. Цей вислів став свідченням того, наскільки відвертою могла бути зневага до єврейського життя навіть серед високопоставлених військових.

Прем'єр-міністр Фінляндії Юкка Рангелль також заявив представникам Німеччини, що євреї є відданими громадянами Фінляндії, а уряд не дозволить нікому зазіхати на їхні законні права.

Проте відомі окремі випадки, коли фінська влада передавала німцям євреїв, які були громадянами інших держав або військовополоненими.

У листопаді 1942 р. фінська тасмна поліція передала Німеччині вісьмох єврейських біженців: Георга Коллмана, Франца Олофа Коллмана та його матір, Ганса Едуарда Шубільського, Генріха Гупперта, Курта Гупперта, Ганса Мартина і Роберта Корна. Семеро з них загинули в нацистських таборах.

Цей випадок спричинив хвилю обурення у фінському суспільстві. На знак протесту деякі урядовці залишили свої посади. Проти вислання єврейських біженців рішуче виступили лютеранські єпископи та керівництво Соціал-демократичної партії Фінляндії.

У 2000 р. прем'єр-міністр Фінляндії Пааво Ліппонен від імені держави офіційно попросив вибачення у єврейського народу за депортацію цих вісьмох біженців.

Живим пам'ятником їхній трагічній долі стало фінське селище Яд га-Шмоне, засноване поблизу Єрусалима. Його назва в перекладі з івриту означає „Пам'ять вісьмох“.

Так на ізраїльській землі з'явилося місце, яке нагадує водночас і про мужність фінського народу, що не дозволив нацистам знищити своїх єврейських співгромадян, і про вісьмох біженців, яких Фінляндія не змогла врятувати.

Як Черкаси стали столицею хасидизму

У XIX ст. Черкаси були не лише повітовим містом Київської губернії та важливим осередком торгівлі. На певний час вони перетворилися на один із помітних духовних центрів єврейського світу. Сюди приїздили хасиди з різних міст і містечок України, щоб почути настанови цадика, попросити благословення або поради.

Причиною цього духовного піднесення стало оселення в Черкасах рабі Якова Ізраєля Тверського, якого сучасники та наступні покоління називали Черкаським ребе – Черкасер ребе, або просто Черкасер.

Нашадок засновників Чорнобильської династії

Рабі Яков Ізраєль Тверський народився 1794 року в родині, яка посідала особливе місце в історії хасидизму. Його дідом був рабі Менахем Нахум Тверський – учень засновника хасидського руху Баал Шем Това та автор відомої праці „Меор Ейнаїм” („Світло очей”). Саме він започаткував Чорнобильську хасидську династію, одну з найвпливовіших в Україні.

Батько Якова Ізраєля, рабі Мордехай Тверський, відомий як Чорнобильський маїд, продовжив справу свого батька. Він мав вісім синів, кожен із яких став духовним наставником і заснував власну гілку великої родини Тверських. Так на карті України з'явилися Чорнобильська, Сквирська, Тальнівська, Трисківська, Рахмістрівська (Ротмістрівська) та інші хасидські династії.

Одним із цих синів і був Яков Ізраєль. Від народження він перебував у світі, де служіння Вс-вишньому поєднувалося з відповідальністю за громаду. Від батька та діда він успадкував не лише відоме прізвище, а й уявлення про ребе як про духовного наставника, до якого люди можуть звернутися зі своїми сумнівами, болем і життєвими труднощами.

Хасидський ребе був для своїх послідовників не тільки знавцем Тори. Він навчав, підтримував, допомагав примиряти людей, опікувався нужденними і власним прикладом показував, як єврейські заповіді можуть бути присутніми в повсякденному житті.

Поєднання двох великих традицій

Особливе значення мав шлюб Якова Ізраєля з Дворою Леєю Шнеурі – дочкою рабі Довбера Шнеурі, другого Любавичського ребе, відомого як Мітелер ребе. Вона була онукою засновника руху Хабад рабі Шнеура Залмана з Ляда, автора „Танії”.

Так у родині Черкаського ребе поєдналися дві впливові течії хасидизму – Чорнобильська та Хабадська. Перша особливо наголошувала на духовному керівництві цадика, щирій молитві та радості служіння. Для Хабаду важливими були також глибоке осмислення віри, постійне вивчення Тори та внутрішня робота людини над собою.

Цей шлюб мав не лише родинне значення. Він став своєрідним містком між двома великими хасидськими домами. Надалі їхні нащадки неодноразово укладали шлюби з представниками інших відомих рабинських родин, завдяки чому Черкаська гілка Тверських увійшла до широкої мережі хасидських династій Східної Європи.

Від Горностайполя до Черкас

Приблизно 1834 р. рабі Яков Ізраєль оселився в Горностайполі – містечку на Київщині, яке згодом зникло внаслідок аварії на Чорно-

бильській атомній електростанції. Там він став ребе і проповідником, а довкола нього сформувалася численна громада послідовників.

У хасидському світі місце перебування шанованого цадика швидко набувало особливого значення. До Горностайполя почали приїздити тисячі людей. Вони брали участь у молитвах і святкових трапезах, слухали слова Тори, просили благословення та привозили свої пожертви. Приїзд прочан впливав не лише на Духовне, а й на економічне життя містечка: роботу отримували власники заїжджих дворів, торговці, візники та ремісники.

У Горностайполі рабі Яков Ізраєль прожив близько 26 років. У 1860 році він переїхав до Черкас. Саме відтоді його ім'я назавжди поєдналося з нашим містом.

Причини переїзду достеменно не встановлені. Проте Черкаси були значно більшим і економічно розвиненішим містом, ніж Горностайпіль. Тут існувала численна єврейська громада, діяли синагоги та молитовні будинки, розвивалися торгівля й ремесла. Місто мало зручніше розташування і могло приймати велику кількість людей.

За даними початку XIX ст., євреї становили значну частину черкаських купців і міщан. Упродовж століття громада продовжувала зростати. Тому переїзд знаного цадика до Черкас відбувся на вже підготовленому ґрунті: місто мало і численну єврейську громаду, і можливості для розвитку великого хасидського осередку.

Черкаси як духовний центр

Після переїзду ребе до Черкас сюди потягнулися його послідовники. Ім'я міста почало звучати в єврейських громадах далеко за межами Черкаського повіту. Хасиди говорили не просто про рабі Якова Ізраєля Тверського, а про „Черкасера” – ребе із Черкас.

Двір ребе був не палацом у звичному розумінні. Хасидським „двором” називали середовище, що формувалося навколо духовного наставника: його родину, учнів, помічників і послідовників. Тут молилися, вивчали Тору, проводили Шабати й свята, приймали гостей та збирали допомогу для нужденних.

Особливо багато людей приїздило на великі єврейські свята. Зустріч із ребе сприймалася як можливість отримати духовну підтримку і відчуття єдності із великою хасидською родиною. Під час таких зібрань – тішів – ребе виголошував слова Тори, а присутні співали традиційні мелодії – нігуни.

Звичайно, називати Черкаси столицею всього хасидизму можна лише образно. У XIX ст. в Україні існувало багато впливових хасидських центрів – у Чорнобилі, Брацлаві, Бердичеві, Сквирі, Тальному, Рахмістрівці та інших містах. Проте завдяки авторитету Якова Ізраєля Тверського Черкаси справді стали одним із важливих центрів хасидського життя.

Місто перестало бути для євреїв лише географічною назвою. Воно стало назвою окремого хасидського дому – Черкаської династії.

Чому ребе залишив Горностайпіль

Переїзд Якова Ізраєля болісно позначився на Горностайполі. Коли хасиди почали їздити до Черкас, місцеві торговці й власники заїжджих дворів втратили частину прибутків. Представники грома-

ди звернулися до ребе, пояснивши, що від'їзд духовного наставника послабив містечко. За хасидською традицією, Яков Ізраєль поставився до їхнього прохання з розумінням. Через кілька років він направив до Горностайполя свого онука рабі Мордехая Дова Тверського, який став там духовним керівником.

Цей вчинок добре передає ставлення Черкаського ребе до відповідальності цадика. Він думав не лише про власний двір у Черкасах, а й про людей, чиє життя було пов'язане з попереднім хасидським центром.

Як виникла Черкаська династія

У Якова Ізраєля та Двори Леї не було синів, однак вони мали чотирьох дочок. Тому продовження династії відбувалося через дочок, зятів та онуків.

Найвідомішим наступником став онук Черкаського ребе Мордехай Дов. Його батьком був рабі Мешулам Зуся Ауербах, нащадок знаменитого рабі Зузі з Ганнополя, а матір'ю – донька Черкаського ребе. Після ранньої смерті батька хлопець виховувався у домі Якова Ізраєля і згодом узяв прізвище Тверський. Після повернення до Горностайполя він очолив там хасидську громаду та став засновником відомої Горностайпільської династії.

Таким чином, Черкаська й Горностайпільська гілки були тісно пов'язані. Черкаський двір став джерелом нової династичної традиції, а Горностайпіль – місцем її подальшого розвитку.

Нащадки Черкаського ребе згодом очолювали громади в різних містах України, а після воєн, погромів і переслідувань XX ст. продовжили свою діяльність у Сполучених Штатах та Ізраїлі. Представники родини Тверських стали рабинами, вчителями, лікарями, письменниками й громадськими діячами. Деякі хасидські громади й сьогодні зберігають пам'ять про своє походження з Черкас і Горностайполя.

Ребе, який залишив місту своє ім'я

Яков Ізраєль Тверський відійшов у вічність 13 Елула 5636 року за єврейським календарем – 2 вересня 1876 року. Хасидська традиція зберегла пам'ять про нього як про мудрого наставника і праведника.

Від матеріального світу старих хасидських Черкас збереглося небагато. Бурхливе XX ст. принесло революції, закриття синагог, репресії, Голокост і руйнування значної частини єврейської спадщини міста. Місце поховання Черкаського ребе сьогодні достовірно не встановлене. Проте духовний слід виявився міцнішим за каміння. Ім'я Черкас увійшло до історії хасидизму і збереглося в назві династії, представники якої продовжили служіння на різних континентах.

Історія Якова Ізраєля Тверського нагадує, наскільки важливе місце Черкащина посідала в єврейській історії. Поруч з Уманню, Чорнобилем, Сквиррою, Тальном та іншими відомими осередками саме Черкаси стали домом для одного з найшанованіших цадиків свого часу.

Місто стало „столицею хасидизму” не завдяки офіційному статусу чи великим спорудам. Його таким зробили люди – ребе, його родина, учні та тисячі хасидів, які їхали до Черкас по мудрість, підтримку і надію. І поки пам'ять про них живе, Черкаси залишаються частиною великої духовної карти єврейського світу.

За матеріалами Інтернету.

Єврейські свята 5787 (2026–2027) року

12 – 13 вересня 2026 р.	Рош а-Шана	22 – 29 квітня 2027 р.	Песах
21 вересня 2026 р.	Йом Кіпур	25 травня 2027 р.	Лаг ба-Омер
26 вересня– 2 жовтня 2026 р.	Сукот	11 – 12 червня 2027 р.	Шавуот
3 жовтня 2026 р.	Шміні Ацерет	12 серпня 2027 р.	Піст 9 Ава
4 жовтня 2026 р.	Сімхат Тора	2 – 3 жовтня 2027 р.	Рош а-Шана
5 – 12 грудня 2026 р.	Ханука	11 жовтня 2027 р.	Йом Кіпур
23 січня 2027 р.	Ту бі-Шват	16 – 22 жовтня 2027 р.	Сукот
21 – 22 лютого 2027 р.	Пурим Катан	23 жовтня 2027 р.	Шміні Ацерет
22 – 23 березня 2027 р.	Пурим	24 жовтня 2027 р.	Сімхат Тора

Згідно єврейській традиції свято починається після заходу сонця попереднього дня.

Шановні підопічні ЧОБЄФ „Хесед Дорот”!

Для надання вам будь-якої благодійної допомоги ми маємо зібрати документально підтверджену інформацію про ваші доходи. Будь ласка, в термін до **1 вересня 2026 р.** здайте куратору ЧОБЄФ „Хесед Дорот” або надішліть поштою на адресу 18010, м. Черкаси, вул. Б. Хмельницького, 66 наступні документи:

1. **Довідку з Пенсійного фонду** про розмір вашої пенсії (та/або пенсії чоловіка/дружини) за червень або липень 2026 р. (Це стосується і випадку, якщо шлюб не зареєстрований). Якщо ви отримуєте пенсію на банківську картку, можна взяти довідку про розмір вашої пенсії в банку з печаткою банку (або сформувати довідку в застосунку Приват24).

2. **Для працюючих** – необхідно здати довідку про розмір заробітної плати, включаючи червень 2026 р., із зазначенням суми чистого доходу – „на руки”. У випадку, якщо ви (і/або чоловік/дружина) періодично працюєте або працюєте не офіційно, і документів про доходи надати не можете, то потрібно написати заяву на ім'я директора ЧОБЄФ „Хесед Дорот” із зазначенням роду занять та середньомісячного доходу.

Адміністрація ЧОБЄФ „Хесед Дорот”.

	Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЕСЕД ДОРОТ” було створено та працює за підтримкою „Джойнт” (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org	благодійна допомога ЧОБЄФ „Хесед Дорот”	Цікава ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.	Сайт ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.	Сторінка ЧОБЄФ „Хесед-Дорот” в мережі Фейсбук
	Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЄФ „Хесед Дорот” надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини”.	Газета „Інейнем–Разом”. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хесед Дорот”. ідентифікатор медіа – R30-03581. Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Б. Хмельницького, 66. ☎ (0472)37-70-79; 54-41-48; 54-43-11. e-mail: ineinem20@gmail.com http://hesed-dorot.ck.ua Надруковано в друкарні м. Чернобай. Наклад 800 прим. Підписний індекс 90781. Розповсюджується безкоштовно.			
Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт”.		Будь ласка, поведіться з цим виданням шанобливо — у ньому наведені слова Тори.			